

EXTREMA UPPDRAG I NORR

Havet och fjällen är något av det vackraste som finns i det svenska landskapet, men också bland det mest oförutsägbara.

Vädret kan växla i en handvändning och snabbt skapa livsfarliga situationer. Fjällräddningen har, precis som Sjöräddningssällskapet, till uppgift att undsätta och hjälpa människor i nöd – och deras arbete bygger på insatser från frivilliga. I Kiruna finns en tio man stark specialgrupp som rycker in när det handlar om de mest extrema räddningsuppdragen.

Text JOAKIM NORDLUND

Foto ALPINA GRUPPEN KIRUNA & JOAKIM NORDLUND

När man ser de här bilderna
förstår man att det inte går
att skicka vem som helst på
räddningsuppdrag i fjällen. Här
är fjällräddare Hans Lagerqvist
på en övning i mitten av juni.

S **NÖN KOM TILL** Kiruna redan i mitten av oktober och ligger kvar ända till i slutet av maj. Men i fjällvärlden, där fjällräddningen arbetar, är marken snötäckt även under stora delar av sommaren.

Den här novemberdagen när Trossen är på plats i Kiruna har Kung Bore smyckat allt i vitt och ett halvmeterdjupt snötäcke bäddar in staden och intilliggande natur. På järnvägen står ett malmtåg redo att ta järnmalm vidare mot Narvik, och på gruvberget Kirunavaara är aktiviteten i full gång.

Väster om tågstationen och Kirunavaara öppnar sig fjällvärlden, och vid klart väder kan man se Kebnekaises toppar.

Det är en fjällvärld som kan vara magiskt vacker men som, när ovädret kommer, förvandlas till ett inferno. Alla som har befunnit sig i fjällterräng i full storm vet att det inte är någon lek. Stöter man på problem eller svårigheter med att sätta sig i säkerhet hänger ens liv på en mycket skör tråd. Det är polisen som har huvudansvaret när det handlar om att söka och rädda människor i den svenska fjällvärlden, men till polisens hjälp finns också fjällräddningen. Likt Sjörräddningssällskapet bygger den helt på insatser från frivilliga som ställer sitt kunnande till förfogande.

FJÄLLRÄDDNINGEN FINNS I Dalarna, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten och det handlar om totalt 400 frivilliga som är kontrakterade, utbildade, utrustade och certifierade av polisen.

På plats i Kiruna träffar Trossen Odd Fischer och Hans Lagerqvist som sedan många år ingår i fjällräddningens alpina grupp. De känner fjällen som sin egen

När Odd Fischer var 18 år valdes han in i fjällräddningens alpina grupp i Kiruna. I dag, vid 45 års ålder, är han ansvarig för hela fjällräddningen i Norrbotten.

De som ingår i fjällräddningen arbetar ideellt och ersättning utgår endast när de kallas ut. Hans Lagerqvist, först i bilden, har ingått i gruppen i drygt tio år.

*»Det känns bra att
kunna hjälpa. Att få
utnyttja det man kan
till något bra.«*

HANS LAGERQVIST, FJÄLLRÄDDARE

byxficka och blir utkallade när det handlar om att rädda människor ur den mest extrema terrängen.

– Ofta är det just vädret som ligger bakom många av de insatser där vi är inblandade, säger Hans Lagerqvist.

Han arbetar som brandmästare till vardags men har varit frivillig inom fjällräddningen de senaste elva åren. Det utgår en ersättning när fjällräddarna kallas ut men, den är blygsam i förhållande till den tid som krävs för att klara åtagandet.

– Inte är det pengar som är drivkraften i alla fall. Det är att få bidra och hjälpa. Sedan är kamratskapet viktigt. Vi är en riktigt bra grupp och det är viktigt, för det jobb vi gör handlar om lagarbete från början till slut, säger han.

I DEN ALPINA gruppen i Kiruna ingår tio personer, och de flesta har handplockats. Det är människor med specialistkompetens och i gruppen finns bland annat läkare, narkossköterskor, poliser och folk från räddningstjänsten.

– Jag arbetade på räddningstjänsten och vi klättrade lite grann och jag hade också sjukvårdserfarenhet eftersom jag var ambulanssjukvårdare, säger Hans Lagerqvist.

Trots hans gedigna bakgrund fick han, precis som alla andra, börja som rekryt.

Kollegan Odd Fischer har varit alpin fjällräddare sedan han var 18 år. De första elva åren var han frivillig, men som 29-åring, när han var färdig polisman, ingick uppdragen i tjänsten. Sedan i höstas är han chef för hela fjällräddningen i Norrbottens län.

– Alla i fjällräddningen är indelade i grupper och det är gruppen som rekryterar. En som ansökt om att komma in bedöms av gruppen. Det handlar inte bara om att vara en bra yrkesman eller klättrare utan också om förmågan att arbeta tillsammans med de

FAKTA FJÄLLRÄDDNINGEN

- » Fjällräddarna hjälper människor som försvunnit eller utsatts för fara i fjällen. De är inte poliser utan frivilliga personer som utbildas och utrustas av polisen. Fjällräddarna arbetar under ledning av en räddningsledare från polisen eller en insatsledare från fjällräddningen.
- » Alpina fjällräddare är specialiserade på att arbeta vid branta partier som stup och klippor, till exempel vid räddningar med vinsch till polishelikopter. Det finns alpina fjällräddare i Kiruna och Östersund.
- » Grotträddare är specialiserade på att utföra räddningsuppdrag i grottor. Det finns grotträddare i Jämtland och Västerbotten.
- » Fjällräddningens hundar är utbildade i lavinsök och eftersök i fjällterräng. Varje fjällräddningshund leds av en förare och tillhör en fjällräddningsgrupp.
- » Fjällräddare har rätt att köra skoter i områden där det är förbjudet för allmänheten, i enlighet med terrängkörningsförordningen. De måste dock ta ansvar för miljön genom att visa hänsyn mot renskötsel, flora och fauna.

KÄLLA: POLISEN

Räddningsarbetena ställer stora krav på helikopterförarna. Hela fjällräddningen bygger på ett lagarbete. I den alpina gruppen är det därför viktigt att helikopterflygarna också övar regelbundet.

Hans Lagerqvist är gruppens vattenexpert. Här firas han ner för att hämta en person ur strömmande vatten. Till vardags arbetar han som brandmästare i Kiruna.

andra. För alpina gruppen är rekryteringsfasen tre år, säger Odd Fischer.

– Jag började ju också som observatör, inflikar Hans Lagerqvist.

När vi sitter inne på brandstationen i Kiruna förstår man rätt snabbt att Hans är »Laggen« med sina arbetskamrater. Han och Odd Fischer känner varandra mycket väl och de har under årens lopp också genomfört en rad olika uppdrag sida vid sida. Tillsammans har de fått uppleva såväl glädje som sorg.

DET BRUKAR BLI omkring tio uttryckningar per år, och den senaste insatsen var i månadsskiftet augusti/ september förra året. Den gången hade ett gäng finska klättrare fått fallande stenar på sig under klättringen, och det hela slutade med en tragedi där två unga människor miste livet. Olyckan inträffade norr om Kebnekaise i det som kallas Pallins korridor, och gruppen trotsade vädret och begav sig dit.

– Just då var det så dålig sikt att inte ens trafikflygen kunde gå upp. Det gick inte ens att gå upp med helikopter. Några ur gruppen åkte till Nikkaluokta med bil

och planen var att ta civil helikopter därifrån och flyga så långt som det bara gick, berättar Odd Fischer.

När sikten förbättrades kunde de åka i princip ända fram. Men den här gången fanns inget de kunde göra.

– Det är alltid tufft när människor mister livet, säger Hans Lagerqvist och blickar ner.

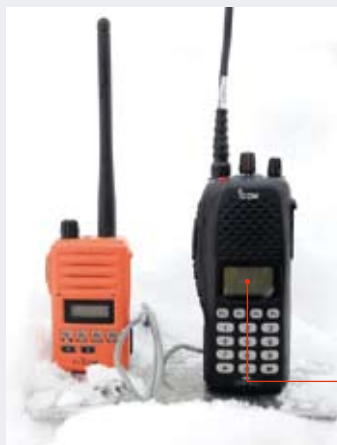
MEN GIVETVIS SKER också många insatser med lycklig utgång. Mellan åren 1997 och 2007 räddade den alpina gruppen 73 människor, och bakom varje insats låg mycket arbete.

– För några år sedan hämtade vi in två stycken som rutschat ner efter västra leden, som går upp till Kebnekaises sydtopp. De låg där med svåra ryggsador och vi kunde vara där och göra ett snabbt och bra omhändertagande och sedan vinscha ut dem med polishelikoptern som därefter kunde transportera dem vidare till ambulanshelikoptern, säger Hans.

En tid senare fick en i gruppen ett brev från en av kvinnorna som räddats.

– Det känns bra att kunna hjälpa. Att få utnyttja

Rustade för att rädda liv i fjällen

1 | PERSONLIG RADIO

Varje gruppmedlem har en egen kommunikationsradio. Bra samband är viktigt.

2 | PERSONLIG KLÄTTERUTRUSTNING

Här ingår skyddsutrustning som hjälm, sele, klätterskor, speciella kläder i fjällräddningens färger (rött och gult).

3 | TRANSCIVER

Kan användas som både sändare och sökare vid laviner.

4 | SPECIALUTFORMAD BÅR

Speciellt framtagen för att klara vinschning till helikopter. En bra bår är viktig.

5 | SJUKVÅRDSUTRUSTNING

Det handlar om stabiliseringsutrustning för hela kroppen. Det kan vara stabilisering av nacke, rygg, bäcken, ben och armar.

6 | SKOTER

Alpina gruppen har inga skotrar, men det har många andra fjällräddare. Ett mycket viktigt hjälpmedel vid transport. Gruppcheferna i skoterpatrullerna har fast monterade polisradioapparater på snöskotrarna – utöver den personliga radion.

7 | RÄDDNINGSPULKA

En stor sluten pulka, så man snabbt kan få in en person i skydd.

***»Folk missbedömer
sin förmåga. Både vad
beträffar utrustningen och de
fysiska förutsättningarna.«***

ODD FISCHER, FJÄLLRÄDDARE

Det händer att folk går ut och trampar på en snöbrygga och ramlar ner. Då kan det handla om fall på tio meter – och det ställer stora krav på räddningsaktionen. Bilden är tagen under en sprickräddning på isfallsglaciären i Tarfala.

det man kan till något bra. Det händer rätt ofta att de hör av sig, säger Hans Lagerqvist.

Odd Fischer har varit uppe på Kebnekaises sydtopp ett hundratal gånger och han är en mycket erfaren klättrare och fjällmänniska. År 2000 var han och gruppen ute på ett mycket vanskligt uppdrag där de tvingades rädda två klättrare på berget Kaisepakete.

– Det var hårt väder och de hade nästan nått toppen, men där orkade de inte längre, berättar Odd Fischer.

Fjällräddarna bar ner de två männen manuellt och tanken var att försvarets stora helikopter, en så kallad super puma, skulle hämta upp klättrarna som var i dålig kondition. I stort sett samtliga i den alpina gruppen ingick i räddningsuppdraget, som till slut skulle kosta tre officerare livet.

– Åtta nio stycken från den alpina gruppen var där och vi hade gjort halt på en kam och inväntade dagsljus för vi såg inte om repet skulle räckta till nästa hylla, säger Odd.

HELIKOPTERN SVEPTE ÖVER, och det har sedan spekulerats över om piloten gjorde en missbedömning på grund av ljusförhållandena, för plötsligt slog rotorbladen in i bergväggen bara några meter från platsen där gruppen befann sig.

– Det flög delar från helikoptern och rotorbladen runtomkring oss men ingen träffades, säger Odd.

Den stora helikoptern kantrade och exploderade, och samtliga tre i helikoptern dog omedelbart.

– Vi satt helt tysta. Vi tittade på varandra. Alla förstod ju vad som hade hänt, att ingen kunde ha överlevt. Det var tuftt, säger Odd Fischer.

Men olyckan hade kunnat bli än mer omfattande.

– Det hade lika gärna kunnat vara åtta döda till. Det var nära. Först alla delar som flög runt om oss och sedan höll vi på att brinna upp när den exploderade, säger Odd.

Behöver man bearbeta en sådan sak?

– Ja, det behöver man. Den här olyckan hände

Så utbildas fjällräddarna

POLISEN UTBILDAR NYA fjällräddare och vidareutbildar dem som är fjällräddare. Grundutbildningen sker i fyra steg och innehåller bland annat första hjälpen i terräng, snö- och lavinkunskap, sjukdomslära och radiokommunikation. Sammanlagt tar utbildningen drygt en vecka.

De alpina fjällräddarna lär sig bland annat om egen säkerhet och rephantering. De övar också på att använda vinsch tillsammans med polisflyget. I grottträddarutbildningen ingår bland annat transport och omhändertagande i grotta, egen säkerhet och rephantering.

KÄLLA: POLISEN

Vid en skidolycka i Narvik blev Anna Bågenholm kraftigt nerkyld. Kroppstemperaturen var nere på ofattbara 13,7 grader, och hon var kliniskt sett död. Tack vare rätt behandling och specialistvård vid tillfället är hon i dag nästan helt återställd.

Anna överlevde skidolycka med en kroppstemperatur på 13,7 °

Efter en skidolycka i Narvik hade Anna Bågenholm en kroppstemperatur på 13,7 grader, ingen puls, inget blodtryck och ingen andning. Hon var kliniskt sett död. Men när det gäller svårt nerkylda personer ska man inte ge upp.

EFTER ATT HA haft hjärtstillestånd i 2 timmar och 45 minuter började Annas hjärta slå igen – tack vare att hon hela tiden fick hjärt-lungräddning så fort det var möjligt och att hon skickades till ett sjukhus som kunde värma upp henne med en specialmaskin.

Det var den 20 maj 1999 och

Anna Bågenholm, som är en van skidåkare, var ute med två vänner och körde telemarknerför Byfjellet i Narvik – en tur hon kört många gånger tidigare. Men just den här dagen var det väldigt lite snö och vännerna tvingades åka över en frusen fjällfors.

– Det var väldigt brant, jag tappade greppet, trillade och landade

på ryggen och gled vidare på ryggen i ett hål i isen med huvudet före. Jag blev liggande under den 30 centimeter tjocka isen med ansiktet uppåt, säger Anna.

Vännerna försökte dra loss henne, men lyckades inte. Anna var ordentligt fastkilad under isen och låg till slut med endast benen – som vännerna höll i – uppe på isen. Hon låg i det fyragradiga smältvattnet i 30 minuter, sedan slutade hon röra på benen. Det tog ytterligare 50 minuter innan räddningsarbetarna lyckades göra ett hål i isen och dra upp henne. Då var hon kliniskt död.

Räddningshelikoptern flög hen-

FAKTA HYPOTERMI

» Accidentiell hypotermi är en oplanerad sänkning av kroppstemperaturen till under 35 grader. Om värme inte tillförs fortsätter kroppstemperaturen att sjunka.

» Vid 26 grader blir kroppen växelvarm och antar omgivningens temperatur. Då är de flesta medvetlösa. Redan i intervallet 32–35 grader hotas vår hälsa och under 32 grader även livet.

» I Sverige avlider 35–40 personer varje år av hypotermi. Mörkertalet är dock sannolikt stort, till exempel kan ett antal drunknade med flytväst misstänkas ha dött av hypotermi.

» Vatten leder bort värme 25 gånger fortare än luft. Även vind ökar nerkylningseffekten och därmed risken för hypotermi.

» Riskgrupperna är alkoholpåverkade, psykiskt sjuka/dementa samt fritidsutövare som hamnar i en riskfylld situation.

KÄLLA: SOCIALSTYRELSEN

ne till Tromsø, där hon kopplades till en hjärt-lungmaskin. Långsamt, långsamt steg kroppstemperaturen. När den nådde över 31 grader började Annas hjärta slå för egen kraft igen.

– Jag var kopplad till maskinen i 179 minuter. De tog bort den jag låg på 36 grader, säger Anna, som var totalförklarad under en period efter olyckan men som i dag är nästan helt återställd.

HON ÅKER FORTFARANDE skidor och känner sig inte rädd för vare sig fjället, vatten eller is.

– Jag minns ingenting av olyckan. Och vi gjorde ingenting farligt eller fel, det var bara en massa saker som gick fel samtidigt. Så nej, jag är faktiskt inte rädd alls.

Hon är noga med att poängtera att hon inte levt i dag om hon inte fått hjärt-lungräddning omedelbart så fort hon kom loss.

– Man ser död ut, men man är egentligen bara kall. Man får inte förklaras död förrän man är varm och död, säger Anna. «

HANNA ZAKAI

2000. Det var en kollega som sa: »Grabbar, ni får säga vad ni vill men vi ska ha professionell hjälp.« Då fick vi både tid och tillfälle att sitta tillsammans och alla fick prata om sina känslor. Det var bra. Det är bra generellt, säger Odd.

KEBNEKAISES SYDTOPP LIGGER på 2 110 meter över havet och det är Sveriges högsta punkt. Många turister och fjällresenärer har som mål att bestiga toppen, men långt ifrån alla är rustade för den färden. Odd Fischer och Hans Lagerqvist har under årens lopp fått hjälpa flera som varit fullständigt utmattade trots att de bara nått halvvägs.

– Den biten har ökat de sista åren, att folk missbedömer sin förmåga. Både vad beträffar utrustningen och de fysiska förutsättningarna. De är ofta så trötta att de inte kommer fram till stugan, som kanske ligger i en terräng som är tyffare än de kunnat ana, säger Odd.

– Trenden som vi har sett är att det är få som är ute länge. Man tar med sig stressen och vill uppleva mycket på lite tid. Man är ofta för dåligt förberedd, inflikar Hans Lagerqvist.

Han tycker att de får de resurser som de behöver för att kunna utföra ett bra arbete. 45-åriga Odd Fischer, med 27 års erfarenhet från alpin fjällräddning, har nu ännu större möjligheter att påverka arbetet i egenskap av ny chef för fjällräddningen i Norrbotten.

Hur vill du att fjällräddningen ska se ut i framtiden?

– Så länge det är på den här basen, att man har kontrakterade som har civila arbeten, så är man mer begränsad. Ekonomin är mer begränsad. En vision är att åstadkomma en samverkan där man kan samla alla till ett centrum där man kan kalla in alla fjällräddare och genomföra repetitionsutbildningar, säger Odd Fischer. «

Hans Lagerqvist är brandmästare i Kiruna och utöver det ställer han upp som frivillig i fjällräddningen där han sedan drygt tio år ingår i den alpina gruppen.